

עם שאל טשרניחובסקי

מאת דב סדן
(מתוך ספרי: נר למאה)

א

לפני כחמש שנים ניסיתי להשיב על השאלה שנשאלה וחזרה ונשאלה בימי חייו של שאל טשרניחובסקי והיא נשאלת וחזרה ונשאלת לאחריהם, האם הי' ביקורת יצאה ידי חובתה, חובת העיון המספיק והחקר הנמצאה כלפי שירתו, ונסיון תשובתי הי' נעור גם בחינת מבשרי חיותי, ניתן במאמר מיוחד ("הדואר", ט' תשרי תשל"א), והרצעה יעין שם. לצורך הבירור שילבתי מע"ה שהיה עם יובל השישים שלו, וכך עניינו: בפרוס היובל ההוא אמרתי, כעורכו של מוסף "דבר", להכין גליון-הג' נאות, אך היתה מבוכמתה בעניין תאריך-היובל, שקדוקו של יום-הולדתו היה שנוי במחלוקת, שלא תאריך אחד היה לפנינו, אלא שני תאריכים היו לפנינו, אחד מוקדם יותר בלוח-הימים ואחד מאוחר יותר בו; ועד שאני פונה כה וכה ונפלה הברכה, כי התאריך המיוקד דם הוא-הוא הנכון, והוא היה ממש מאחר כוללנו. ולפי שלא נשתירו אלא ימים מועטים, ני"ה הרתי להתקין שלד של גליון יובל, ונסדרו קצת מאמרים — בהם מאמר ישן, שחידושו יפה, מאמרו של י. ח. ברנר; בהם מאמר חדש, שחידושו יפה גם הוא, וכתבו, רגע כמימרה, אבי רהם רגלטון; ויצאנו, אפרים בריודא ואני, לבקר את טשרניחובסקי, כדי לשמוע מפיו, האם עלינו להקדים או לאחרי, אך בבואנו, לעת ערב, אל לפני מעונו, מצאנוהו סגור ומסוגר ואל; וישבנו, אפוא, תחילה על המפתן והמתנו, אולם משיצאה שעה גדולה, אמרנו: אפשר הוא במסיבת-רעים, והפלגנו כהשע"רתנו, זה בכה זה בכה, ולא עלתה בידנו.

והתשובה ניתנה אך למחרת, בי' בואי ובכוצאי את המשורר בביתו. דבריו בהולים היו, שכן השעה היתה דחוקה הרבה, כי יום הי' ששי, יום הופעת המוסף, קרב ובה; ואילו דברי המשורר רור"הים היו — מתוך רוח בדהה אמר, כי יום-הולדתו דיוקו תלוי, אמנם ברפיון, אך דומה עליו, כי הוא בתנוכה, וביותר שדידור"כנפשו, יוסף קלוזנר, סובר כן, והרי הוא, כהיסטוריון, חייב לד"עת זאת יותר ממנו, המשורר, המותר בליצנציה בזכותו, ואפשר — אמר המשורר, כולו חיוך של משובה — הדין עמו, עם ידינו

ואהבו ואהבו כשהוא פוסק ואו"מ: לך יאה להיוולד בחנוכה.

ב

עד כאן מה שסיפרתי לצורך העניין הנידון, שלא היה לי אלא כמשל למשל, במאמרי הי' נזכר ב"הדואר", ומכאן ואילך על המשך הדברים, לאמור: ו"ככן, היחה רווחה. גנותי רובו של הגליון, שהוכן בחטיפה, והת"קנתי גליון מתושב ומכופל. מי שיבדוק ימצא, כי נתקיימה בחינת רצונו של משורר כבודו, שכן תאריכו של הגליון, א' טבת, מעיד, כי נמשכתי לעניין חנוכה, מה שסותר בפירוש את תאריכי הלכסיקאית, הקובעים לידתו לא בתודעה של הגאולה, אלא בהודשו של האבל, הוא הודש אב, ו"משהכינותי את רוב הגליון, בי"קשתו להדר את שער, ומה הי' דור נאה מדברי המשורר עצמו. הלכתי, אפוא, לבקשו, כי יכבדנו בדבר שירה משלו, ויטיב עמנו, אם יכבדנו בדברי-שירה, שלא ראה עדיין אור הדפוס, ואם יאמר להגדיל חסדו — יהא ש"עירו, לפחות, כדי שיעור עמודי השער כולו, נתן בי המשורר עיניו הטובות, ושאל: וצילומים (ואולי אמר: פוטוגרפיות) אתה נוהן; אמרתי: הן, וכמעט כדי כניין, שאברהם שבדרון (שרון) פתח לפני את אוצרו הטוב, ו"נשלתי מן המרובה והמגוון. הי' סיף ושאל: וצילומי במדים יש לך; אמרתי: הן; כסטודנט, כ"קאדט, כרופא-קצין, למראה נה"רת פניו השמחת הרחתי, מה ראה לכתוב דרך משאלה: נא השיבו לי ילדותי, והרי היא, ילדותה, עודה בו ועמו, וכל מסות החיים, וביותר בדירתו, שנשבה מכל פינות החדר, ושהלמתו כ"רתת השיר, שעתיד היה ליכתב בעוד כשנתיים ומעלה: אני משלי אין לי כלום, לא גרעו כל"מאומה מגרעינה החי של הילדות, שנשתמרה בו, באופן שמצחו הי' קמוט לא העיב על עיניו הנה"רות, בינתיים התרפקו על הפתח ומשנפתח כמנהיגיה, נר"ה צרצור-צורים גדול, כמהלך על גבו של תימני כסוף, ומאחר"ריו צועד, כמין תרן, איש ש"י בה, שהייתי רואה אותו מתכה לילדתו הקטנה, שלמדה מחול באולפנה של גרטרוד קראוס, ו"הוא עתה כמהלך על סביביו באס עבה של דיבור רוסי: מאקרמאן, ידידי מאקרמאן, יו"די המשורר קם בצלה, התנשק

עם האורת, ומתוך שטף-דיבורם הבנתי, כי אותו צרצור גדול מתתיין הוא, תשורה למשורר ליום-הולדתו. שטף-דיבורם, שגבר והלך, ושענינו היה זכרונותיהם, ביחוד מברלין, העדיר את מצ"י אותי, עד שהמשורר התעורר עליו לאמור: רואה אתה, גוספודין זה, שלא קרא שורה אחת משלי, יודע כי אין ברכה אלא על היין, מה שאין כן כל הגוספוד"דינים הנשבעים, כי אינם משכ"מים ואינם מעריכים בלא לשון עברית ובלא שירה עברית, ו"אפילו לא בירכוני על המים.

ג

אמר וחזר לשיחתו עם האו"רה, עד שהוא פרש, ונזכר הי' משורר, לשם מה באתי, אמר: המתן, אביא לך, נכנס לחדר הסמוך, שסגור בעדו, והשתתה שם הרבה. תחילה סבור הייתי, כי הוא משוקע בכתבי-ידו ומעמ"ע עם מה יבחר בהם, לסוף הששתי, שמא נשכח ממנו כל העניין, ויש לו פתח-יצואה אחר. עדי תלוי בין סברה וחשש, והנה נפתחה הדלת והמשורר, חלוקו הלבן כאילו כפתוריו נעלמו, שכן הפוך היה, ועל לובן בדו מאפל צלב גדול, שורועתיו כדמות ה"ב"צלות, ומתחתיו מתנענע גליון מרובע וכתוב, והוא המשורר עצ"מו מנענע ידיו ומפום, משל כהן עורך תפילתו, עמדתי, ספק בדוח ספק תמיה, והוא ניצב לפניי ו"הסבירני כי הצלב הזה הוא האות, שממשלת פינלאנד כיבדהו על שום תירגום קאלוואלה, ואילו הכתב הזה הוא מכתבו של הרב עזיאל ונאמר בו, כי בדת בו באותו אית-כבוד ומצא צורתו כצורת ארבעה משולשים חדוקים, ומותר להתקשט בו. אמר וחזר לפיומו, ישב לשולחנו, פשט ידו לאחוריו ומכיס חלוקו ההפוך הי' ציא צרור — הוא-הוא השיר הנחמד, קטע מפואימה, שלא נת"פרסמה קודם, ובו פתחתי את הגליון ההוא.

כשיצאתי מלפניו שמח וטוב"לב, עיכבני בפתח, אמר: ובדוק בטיובך את הפתחים והקמציים, עבודה זו אני מניח להם לעור"כים, שלא יקבלו משכורת-היגום.

ד

מה היה באמת בינו לבין עור"כיו, הוא עניין, ששמעתי קצת סעיפיו, בבואי לפניו אחרי יומיים, ובהביאי לפניו את עלי-ההגהה, אך זה פרק לגופו.